MEDHA AI

APPSC GROUP I SERVICES · MODERN INDIA

Advent of the Europeans

ఉచిత నోట్స్ PDF · 4 నోట్స్ · 25 Oct 2026

Medha AI ఉచిత స్టడీ మెటీరియల్. మీ పరీక్షకు నోట్స్, ప్రాక్టీస్, మాక్ టెస్టులు, పాత పేపర్ల కోసం **app.medhaai.in** లో ఉచితంగా మొదలుపెట్టండి.

1. భారత్‌లో పోర్చుగీసువారు: వాస్కో డ గామా నుంచి అల్బుకర్క్ వరకు
2. డచ్, డానిష్, ఫ్రెంచి ఈస్టిండియా కంపెనీలు
3. ఇంగ్లీష్ ఈస్టిండియా కంపెనీ: తొలి వర్తక స్థావరాలు, ఫర్మానాలు
4. ఆంగ్లో-ఫ్రెంచి పోటీ: మూడు కర్ణాటక యుద్ధాలు

medhaai.in

Notes · Practice · Mock tests · Previous papers

Start free at
app.medhaai.in

1 భారత్‌లో పోర్చుగీసువారు: వాస్కో డ గామా నుంచి అల్బుకర్క్ వరకు

సముద్ర మార్గంలో భారత్‌కు చేరుకున్న మొదటి యూరోపియన్లు పోర్చుగీసువారు (1498). వారు పశ్చిమ తీరంలో కోటలు, సముద్ర నియంత్రణతో ఒక వాణిజ్య సామ్రాజ్యాన్ని నిర్మించారు; దాని రాజధాని గోవా.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **వాస్కో డ గామా** గుడ్ హోప్ అగ్రం (Cape of Good Hope) మీదుగా ప్రయాణించి **1498 మేలో కాలికట్ దగ్గరి కప్పాడ్** చేరాడు. కాలికట్ పాలకుడు **జామొరిన్ (Zamorin)** అతనికి స్వాగతం పలికాడు.
- **పెడ్రో అల్వారెస్ కాబ్రాల్ 1500**లో వచ్చాడు. మొదటి పోర్చుగీసు కోట (ఫోర్ట్ మాన్యుయెల్) **1503లో కొచ్చిన్‌లో** నిర్మించారు.
- **ఫ్రాన్సిస్కో డి అల్మీడా** (1505–09) మొదటి వైస్రాయ్. అతని విధానాన్ని **నీలి జలాల విధానం (Blue Water Policy)** అంటారు: భూమిని కాదు, సముద్రాన్ని నియంత్రించాలి.
- **అల్ఫోన్సో డి అల్బుకర్క్** (1509–15) **1510లో బీజాపూర్ సుల్తాన్ నుంచి గోవాను స్వాధీనం చేసుకున్నాడు.**
- **నినో డ కున్హా 1530**లో రాజధానిని కొచ్చిన్ నుంచి **గోవా**కు మార్చాడు.
- పోర్చుగీసువారు **కార్టాజ్ (cartaz)** విధానాన్ని అమలు చేశారు: హిందూ మహాసముద్రంలోని ఓడలు తప్పనిసరిగా తీసుకెళ్లాల్సిన సముద్ర అనుమతి పత్రం.
- **గోవా, డామన్, డయ్యూ 1961** వరకు పోర్చుగీసువారి అధీనంలోనే ఉన్నాయి. ఆ ఏడాది భారత్ సైనిక చర్య ద్వారా వాటిని స్వాధీనం చేసుకుంది.
- వారు తెచ్చిన పంటలు: **పొగాకు, మొక్కజొన్న, బంగాళాదుంప, మిరప, అనాస, జీడిమామిడి**. భారత్‌లో మొదటి ముద్రణాలయాన్ని **1556లో గోవాలో** స్థాపించారు.

వివరణ

పోర్చుగల్ ఎందుకు వచ్చింది

- సుగంధ ద్రవ్యాలు (అన్నిటికంటే మిరియాలు) అరబ్, వెనిస్ దళారుల ద్వారా అధిక ధరలకు యూరప్ చేరేవి.
- పోర్చుగల్ నేరుగా సముద్ర మార్గం కోరుకుంది. ముస్లిం వర్తకులకు వ్యతిరేకంగా ఒక మతపరమైన లక్ష్యాన్ని కూడా చూసింది.
- జామొరిన్ ప్రత్యర్థులు, కాలికట్ అరబ్ వర్తకులు పోర్చుగీసువారి డిమాండ్లను వ్యతిరేకించారు. దాంతో పోర్చుగీసువారు కొచ్చిన్, కన్ననూర్‌లకు మారారు.

ముఖ్యమైన గవర్నర్లు

పేరు	సంవత్సరాలు	ప్రసిద్ధి
ఫ్రాన్సిస్కో డి అల్మీడా	1505–09	నీలి జలాల విధానం; **డయ్యూ (1509)**లో విజయం
అల్ఫోన్సో డి అల్బుకర్క్	1509–15	గోవా (1510), మలక్కా (1511), ఓర్ముజ్ (1515)
నినో డ కున్హా	1529–38	రాజధాని గోవాకు (1530); బస్సేన్, డయ్యూ

- **డయ్యూ యుద్ధం (1509).** ఈజిప్ట్ మమ్లూక్‌లు, గుజరాత్, కాలికట్ సంయుక్త నౌకాదళాన్ని అల్మీడా ఓడించాడు. దీని తర్వాత సుమారు ఒక శతాబ్దం పాటు హిందూ మహాసముద్రంపై పోర్చుగల్ ఆధిపత్యం సాగింది.

- **అల్బుకర్క్** గోవాను ఒక స్థావరంగా తీర్చిదిద్దాడు. పోర్చుగీసు సైనికులు భారతీయ స్త్రీలను వివాహం చేసుకుని ఇక్కడే స్థిరపడేలా ప్రోత్సహించాడు. యూసుఫ్ ఆదిల్ షా పాలనలోని బీజాపూర్ నుంచి ఆ నగరాన్ని బలవంతంగా స్వాధీనం చేసుకున్నాడు.
- **కార్టాజ్ విధానం.** భారతీయ, అరబ్ ఓడలు అనుమతి పత్రం కోసం డబ్బు చెల్లించేవి. అది లేని ఓడలను స్వాధీనం చేసుకోవచ్చు. ఇది సముద్ర వాణిజ్యంపై ఒక పన్ను.
- **స్థావరాలు.** గోవా, డామన్, డయ్యూ, బస్సేన్, సాల్సెట్, బొంబాయి (1661 వరకు), మద్రాసు దగ్గరి శాన్ థోమ్, బెంగాల్‌లోని హుగ్లీ (సుమారు 1579 నుంచి).
- **బొంబాయి.** బ్రగాంజాకు చెందిన కేథరిన్ వరకట్నంలో భాగంగా పోర్చుగల్ దాన్ని ఇంగ్లాండ్ రాజు **రెండో చార్లెస్**కు ఇచ్చింది (1661). ఇంగ్లాండ్ రాజ్యం (Crown) దాన్ని **1668**లో కంపెనీకి అప్పగించింది.
- **బస్సేన్.** గుజరాత్ పాలకుడు బహదూర్ షా **1534**లో ఒక సంధి ద్వారా బస్సేన్‌ను అప్పగించాడు.

పతనం

- వారి మత విధానం (1560 నుంచి గోవాలో ఇన్‌క్విజిషన్, మత విచారణ) భారతీయులను దూరం చేసింది.
- బ్రెజిల్ వారి దృష్టిని, వలసదారులను తన వైపు లాక్కుంది.
- డచ్‌వారు, ఇంగ్లీషువారి నౌకా బలం, స్వదేశంలో తక్కువ జనాభా కలిసి వారి గుత్తాధిపత్యాన్ని దెబ్బతీశాయి.
- షాజహాన్ **1632లో హుగ్లీ** నుంచి వారిని వెళ్లగొట్టాడు.

లోతైన విశ్లేషణ

- **సామ్రాజ్య స్వభావం.** ఇది కోటలున్న ఓడరేవుల సముద్ర సామ్రాజ్యం (*Estado da India*), భూ శక్తి కాదు. ఆదాయం సుంకాలు, కార్టాజ్‌లు, సుగంధ ద్రవ్యాల వాణిజ్యం నుంచి వచ్చేది. గోవాలో తప్ప లోతట్టు ప్రాంతాల వ్యవహారాల్లో ఇది అరుదుగా జోక్యం చేసుకుంది.
- **అల్బుకర్క్, గోవా.** హిందువుల మద్దతుతో గోవాను పాలిస్తున్న ఒక ముస్లిం పాలకుడి నుంచి దాన్ని స్వాధీనం చేసుకున్నారు. అల్బుకర్క్ ఆ ప్రాంతంలో సతీసహగమనాన్ని రద్దు చేశాడు. అతని వివాహ విధానం వల్ల లూసో-భారతీయ సముదాయం ఏర్పడింది.
- **విజయనగరం.** ఈ రాజ్యం పోర్చుగీసువారి నుంచి గుర్రాలు కొన్నది. యాత్రికులు **డోమింగో పేస్**, **ఫెర్నావో న్యూనిజ్** శ్రీకృష్ణదేవరాయల, అచ్యుత రాయల పాలనలోని విజయనగరం గురించి రాశారు.
- **సాంస్కృతిక ప్రభావాలు.** ముద్రణ, జెసూయిట్ మిషన్లు, కొత్త పంటలు, భారతీయ భాషల్లో కొత్త పదాలు (ఉదాహరణకు అల్మారా, రొట్టెకు పావ్) పోర్చుగీసువారి ద్వారా వచ్చాయి. గోవాలో గోథిక్, బరోక్ శైలి చర్చిలు వెలిశాయి.
- **గుత్తాధిపత్యం ఎందుకు విఫలమైంది.** అది నౌకా ఆధిక్యంపై ఆధారపడింది. డచ్‌వారు, ఇంగ్లీషువారు ఎక్కువ నిధులున్న జాయింట్ స్టాక్ కంపెనీలను రంగంలోకి దించిన తర్వాత పోర్చుగీసువారు సిలోన్, మలక్కా, మలబార్ తీరంలో పట్టు కోల్పోయారు.

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

> ✗ "వాస్కో డ గామా గోవాలో దిగాడు." ✓ అతను 1498లో **కాలికట్ (కప్పాడ్)** దగ్గర దిగాడు.

> ✗ "అల్మీడా గోవాను స్వాధీనం చేసుకున్నాడు." ✓ **1510**లో గోవాను స్వాధీనం చేసుకున్నది **అల్బుకర్క్**. అల్మీడా గుర్తింపు నీలి జలాల విధానం, డయ్యూ (1509).

> ✗ "1510లో గోవా రాజధాని అయింది." ✓ నినో డ కున్హా కాలంలో **1530**లో రాజధాని అయింది. అంతకుముందు రాజధాని కొచ్చిన్.

> ✗ "పోర్చుగీసువారు 1661లో బొంబాయిని కంపెనీకి ఇచ్చారు." ✓ **1661**లో అది **రెండో చార్లెస్**కు దక్కింది; కంపెనీకి **1668**లో వచ్చింది.

✗ "కార్టాజ్ ఒక భూమి పన్ను." ✓ అది సముద్రంలో ఓడలకు ఇచ్చే **నౌకా అనుమతి పత్రం**.

త్వరిత పునశ్చరణ

- 1498: కాలికట్ (కప్పాడ్) వద్ద వాస్కో డ గామా; జామొరిన్.
- 1503: కొచ్చిన్‌లో మొదటి పోర్చుగీసు కోట.
- అల్మీడా (1505–09): నీలి జలాల విధానం; డయ్యూ 1509.
- అల్బుకర్క్: బీజాపూర్ నుంచి గోవా 1510; మలక్కా 1511.
- 1530: రాజధాని గోవాకు మార్పు.
- కార్టాజ్: సముద్ర అనుమతి పత్రం.
- 1556: గోవాలో మొదటి ముద్రణాలయం.
- 1632: షాజహాన్ వారిని హుగ్లీ నుంచి వెళ్లగొట్టాడు.
- 1961: గోవా, డామన్, డయ్యూ భారత్‌లో విలీనం.

2 డచ్, డానిష్, ఫ్రెంచి ఈస్టిండియా కంపెనీలు

డచ్‌వారు (1602), డేన్లు (1616), ఫ్రెంచివారు (1664) అందరూ భారతదేశంలో వర్తక స్థావరాలు నెలకొల్పారు. కానీ ఇంగ్లీష్ కంపెనీ మాత్రమే నిలదొక్కుకుంది. మిగిలిన మూడు చిన్న శక్తులు కొన్ని ఎన్‌క్లేవ్‌లకు (enclaves) పరిమితమయ్యాయి.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- కంపెనీల క్రమం: పోర్చుగీసువారు (1498), **ఇంగ్లీష్ (1600)**, **డచ్ (1602)**, **డానిష్ (1616)**, **ఫ్రెంచి (1664)**.
- **డచ్‌వారు** (యునైటెడ్ ఈస్టిండియా కంపెనీ, **వీఓసీ (VOC)**, 1602):
  - భారతదేశంలో మొదటి వర్తక స్థావరం (ఫ్యాక్టరీ, factory) **మచిలీపట్నం (Masulipatnam)**లో (1605)
  - **పులికాట్** (1610), అక్కడ గెల్డ్రియా కోట (Fort Geldria)
  - ఇతర స్థావరాలు: చిన్సురా, నాగపట్నం, కొచ్చిన్ (1663), సూరత్, కాశింబజార్
  - వారి ప్రధాన ఆసక్తి **ఇండోనేషియా సుగంధ ద్రవ్యాల వాణిజ్యం**
- భారతదేశంలో డచ్ అధికారం రెండు యుద్ధాలతో ముగిసింది: **కొలాచెల్ యుద్ధం (1741)**లో **ట్రావెన్‌కోర్ పాలకుడు మార్తాండ వర్మ** చేతిలో ఓటమి, **బెదర యుద్ధం (1759)**లో ఇంగ్లీషువారి చేతిలో ఓటమి.
- **డేన్లు: ట్రాంక్విబార్** (1620, తమిళనాడు), **సెరాంపూర్** (1755, బెంగాల్). ఈ రెండూ **1845లో బ్రిటిష్‌వారికి అమ్మివేశారు**.
- **ఫ్రెంచివారు: లూయీ XIV** కాలంలో **కోల్బర్ట్** ఏర్పాటు చేసిన కంపెనీ (Compagnie des Indes Orientales, 1664).
  - **సూరత్** (1668), **మచిలీపట్నం** (1669)
  - **పాండిచ్చేరి** (1674), స్థాపకుడు **ఫ్రాంకోయిస్ మార్టిన్**
  - చందర్‌నగర్ (1690), యానాం (1723), మాహే (1725), కారైకాల్ (1739)

వివరణ

డచ్‌వారు

- వారు ఇండోనేషియా దీవులకే ప్రాధాన్యం ఇచ్చారు. కాబట్టి భారతదేశం వారికి వస్త్రాల (సుగంధ ద్రవ్యాల వాణిజ్యం కోసం), నీలిమందు, సురేకారం (saltpetre), నల్లమందు వనరు మాత్రమే.
- **పులికాట్** కోరమండల్ తీరంలో వారి ప్రధాన స్థావరం. అక్కడ వారు బంగారు పగోడా నాణేలు ముద్రించారు.
- బెంగాల్‌లోని **చిన్సురా** (గుస్తావస్ కోట) తూర్పున వారి ముఖ్య కేంద్రం.
- **కొలాచెల్ (1741).** ట్రావెన్‌కోర్ పాలకుడు మార్తాండ వర్మ ఒక డచ్ సేనను ఓడించాడు. ఇది ఒక యూరోపియన్ శక్తిపై భారతీయ విజయం.
- **బెదర (1759).** బెంగాల్‌లో ఇంగ్లీషువారిని ఎదుర్కోవడానికి డచ్‌వారు సేనలను దించారు. కల్నల్ ఫోర్డ్ చిన్సురా దగ్గర వారిని ఓడించాడు.
- **1824 ఆంగ్లో-డచ్ సంధి** ద్వారా డచ్‌వారు తమ భారతీయ స్థావరాలను వదులుకొని, బదులుగా సుమత్రాలోని బ్రిటిష్ స్థావరం బెంకూలెన్‌ను పొందారు. చిన్సురా 1825లో బ్రిటిష్‌వారి అధీనంలోకి వచ్చింది.

డేన్లు

- ఈ కంపెనీ చిన్నది, ఎప్పుడూ బలంగా లేదు. **ట్రాంక్విబార్** (తరంగంబాడి) కోరమండల్ తీరంలో ఉంది.
- కలకత్తా సమీపంలోని **సెరాంపూర్**, **విలియం కేరీ** బాప్టిస్ట్ మిషన్‌కు, ముద్రణకు ప్రసిద్ధి చెందింది.
- ఈ రెండింటినీ **1845**లో బ్రిటన్ కొనుగోలు చేసింది.

ఫ్రెంచివారు

- ఈ కంపెనీ ప్రభుత్వం సృష్టించినది. దానికి ఎప్పుడూ ద్రవ్య కొరత ఉండేది.
- **ఫ్రాంకోయిస్ మార్టిన్** ఆ ప్రాంత బీజాపూర్ గవర్నర్ నుంచి పాండిచ్చేరిని పొంది (1674) దానిని అభివృద్ధి చేశాడు.
- **డూప్లే** ఫ్రెంచి భారతదేశానికి గవర్నర్ జనరల్ (1742–54). భారతీయ పాలకుల మధ్య తగాదాలను వాడుకోవడం, భారతీయ సైనికులకు (సిపాయిలు) శిక్షణ ఇవ్వడం అనే అతని ప్రణాళిక తర్వాతి నోట్ అంశం.
- **యానాం** నేటి ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోని గోదావరి డెల్టాలో ఉంది. ఇది 1954 వరకు ఫ్రెంచివారి అధీనంలో ఉంది.

లోతైన విశ్లేషణ

- **డచ్‌వారు, డేన్లు ఎందుకు క్షీణించారు.** డచ్‌వారు ఇండోనేషియాపై దృష్టి పెట్టారు. భారతదేశంలో భూభాగ పాలన పాత్రపై వారికి ఆసక్తి లేదు. డేన్ల దగ్గర మూలధనం, నౌకాబలం లేవు.
- **ఫ్రెంచివారు ఎందుకు విఫలమయ్యారు.** కంపెనీ రాజరికంతో ముడిపడి ఉంది, కానీ రాజు నుంచి సహాయం తక్కువ. యూరప్‌లోని యుద్ధాలు నిధులను హరించాయి. కీలకమైన యుద్ధ సంవత్సరాల్లో సముద్రం ఇంగ్లీష్ నౌకాదళం అదుపులో ఉంది.
- **డూప్లే నూతన విధానం.** క్రమశిక్షణ కలిగిన చిన్న సేన పెద్ద భారతీయ సైన్యాలను ఓడించగలదని, వారసత్వ తగాదాల్లో ఒక పక్షం వహించి పాలకులను మిత్రులుగా మార్చుకోవచ్చని అతను గ్రహించాడు. ఇంగ్లీషువారు అతనిని అనుకరించి, ఇంకా మెరుగ్గా అమలు చేశారు.
- **1763 తర్వాత.** ఫ్రెంచివారికి ఐదు ఎన్‌క్లేవ్‌లు మాత్రమే మిగిలాయి: పాండిచ్చేరి, కారైకాల్, యానాం, మాహే, చందర్‌నగర్. స్వాతంత్ర్యం తర్వాత ఇవి దశలవారీగా భారతదేశంలో కలిశాయి. చందర్‌నగర్ 1949లో భారతదేశంలో చేరడానికి ఓటు వేసింది, 1950లో అప్పగించబడింది, **1955**లో పశ్చిమ బెంగాల్‌లో విలీనమైంది. మిగిలిన నాలుగు **1954**లో వాస్తవిక (de facto) భారతీయ భూభాగమయ్యాయి, **1962**లో చట్టబద్ధంగా బదిలీ అయ్యాయి.

ఆంధ్రప్రదేశ్ కోణం

- **మచిలీపట్నం** భారతదేశంలో మొదటి డచ్ వర్తక స్థావరం (1605). ఇది తొలినాళ్లలో ఇంగ్లీష్, ఫ్రెంచి స్థావరం కూడా. ఇది గోల్కొండ రాజ్యపు ఓడరేవు.
- **పులికాట్** (పులికాట్ సరస్సు ఒడ్డున ఉంది. ఈ సరస్సు ఆంధ్రప్రదేశ్–తమిళనాడు సరిహద్దుకు ఇరువైపులా విస్తరించి ఉంది; పట్టణం మాత్రం తమిళనాడులో ఉంది) కోరమండల్ తీరంలో డచ్‌వారి రాజధాని.
- గోదావరి డెల్టాలోని **యానాం** పుదుచ్చేరి కేంద్రపాలిత ప్రాంతంలో భాగం, కానీ ఆంధ్రప్రదేశ్ లోపల ఉంది.

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

✗ "ఫ్రెంచి కంపెనీ డచ్ కంపెనీ కంటే ముందే ఏర్పడింది." ✓ క్రమం: ఇంగ్లీష్ 1600, **డచ్ 1602**, డానిష్ 1616, **ఫ్రెంచి 1664**.

✗ "మొదటి డచ్ వర్తక స్థావరం పులికాట్‌లో." ✓ అది **మచిలీపట్నం (1605)**. పులికాట్ తర్వాత 1610లో.

✗ "ట్రాంక్విబార్ ఫ్రెంచి స్థావరం." ✓ అది **డానిష్** స్థావరం.

✗ "పాండిచ్చేరిని డూప్లే స్థాపించాడు." ✓ 1674లో **ఫ్రాంకోయిస్ మార్టిన్** స్థాపించాడు. డూప్లే తర్వాత ఫ్రెంచి అధికారాన్ని విస్తరించాడు.

✗ "కొలాచెల్ యుద్ధం ఇంగ్లీషువారితో జరిగింది." ✓ అది **ట్రావెన్‌కోర్, డచ్‌వారి** మధ్య జరిగింది (1741).

✗ "సెరాంపూర్‌ను 1845లో ఫ్రెంచివారికి అమ్మారు." ✓ దానిని **బ్రిటిష్‌వారికి** అమ్మారు.

త్వరిత పునశ్చరణ

- డచ్ వీఓసీ 1602; మొదటి వర్తక స్థావరం మచిలీపట్నం 1605; పులికాట్ 1610.
- కొలాచెల్ 1741: మార్తాండ వర్మ డచ్‌వారిని ఓడించాడు.
- బెదర 1759: ఇంగ్లీషువారు డచ్‌వారిని ఓడించారు.
- డేన్లు: ట్రాంక్విబార్ 1620, సెరాంపూర్ 1755; 1845లో అమ్మకం.
- ఫ్రెంచి కంపెనీ 1664 (కోల్బర్ట్); పాండిచ్చేరి 1674 (మార్టిన్).
- యానాం, మాహే, కారైకాల్, చందర్‌నగర్ ఇతర ఫ్రెంచి స్థావరాలు.
- డూప్లే: గవర్నర్ 1742–54.

3 ఇంగ్లీష్ ఈస్టిండియా కంపెనీ: తొలి వర్తక స్థావరాలు, ఫర్మానాలు

ఇంగ్లీష్ కంపెనీ 1600లో చార్టర్ పొందిన వర్తక సంస్థగా మొదలైంది. సూరత్, మద్రాసు, బొంబాయి, కలకత్తాల్లో కోటలున్న వర్తక స్థావరాలు నిర్మించింది. 1717 నాటి మొఘల్ ఫర్మానాతో బెంగాల్‌లో దాదాపు సుంకం లేకుండా వ్యాపారం చేసింది.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **1600 డిసెంబర్ 31:** రాణి **ఎలిజబెత్ I** కంపెనీకి చార్టర్ (charter) ఇచ్చింది. దీనితో కేప్ ఆఫ్ గుడ్ హోప్‌కు తూర్పున ఇంగ్లీష్ వాణిజ్యంపై కంపెనీకి గుత్తాధిపత్యం లభించింది.
- **విలియం హాకిన్స్ 1608**లో జహంగీర్ ఆస్థానానికి వచ్చాడు. **జేమ్స్ I** రాయబారి **సర్ థామస్ రో 1615**లో వచ్చి వాణిజ్యానికి అనుమతి పొందాడు.
- **సూరత్ వర్తక స్థావరం (ఫ్యాక్టరీ):** 1613, సూరత్ తీరంలో పోర్చుగీసువారిపై ఇంగ్లీష్ నౌకా విజయం (1612) తర్వాత.
- తూర్పు తీరంలో మొదటి ఇంగ్లీష్ వర్తక స్థావరం **మచిలీపట్నం** (1611).
- **గోల్డెన్ ఫర్మానా (1632): గోల్కొండ** సుల్తాన్ ఏటా **500 పగోడాలు** చెల్లింపునకు తన ఓడరేవుల్లో ఇంగ్లీష్ వాణిజ్యాన్ని అనుమతించాడు.
- **సెయింట్ జార్జ్ కోట, మద్రాసు (1639–40):** ఫ్రాన్సిస్ డే, ఆండ్రూ కోగన్; భూమి ఒక స్థానిక నాయకుడి నుంచి.
- **బొంబాయి** చార్లెస్ II ద్వారా వచ్చింది (1661), **1668**లో కంపెనీకి చేరింది.
- **హుగ్లీ** (1651); **జాబ్ చార్నాక్ 1690**లో **సుతనుటి** (కలకత్తా)ని స్థాపించాడు. సుమారు 1700లో **ఫోర్ట్ విలియం** నిర్మితమైంది.
- చక్రవర్తి **ఫరూఖ్‌సియర్ 1717 ఫర్మానా**: బెంగాల్‌లో కంపెనీ వాణిజ్యానికి "మాగ్నా కార్టా".

వివరణ

వర్తక స్థావరాల విస్తరణ

- **ఫ్యాక్టరీ** (factory) అంటే కంపెనీ ఏజెంట్ల కోసం కోట గోడలున్న గిడ్డంగి, నివాసం. అది తయారీ కర్మాగారం కాదు.
- మూడు స్థావరాలు **ప్రెసిడెన్సీలు** (Presidencies) అయ్యాయి: మద్రాసు, బొంబాయి, కలకత్తా (ఫోర్ట్ విలియం).
- **అర్మగాన్** (దుర్గరాజపట్నం, 1626) ఆంధ్ర తీరంలో కొద్ది కాలమే నిలిచిన తొలి కోట. కంపెనీ 1639లో మద్రాసుకు మారింది.

స్వదేశంలో, విదేశంలో ప్రత్యర్థులు

- 1698లో ప్రత్యర్థి "న్యూ కంపెనీ" చార్టర్ పొందింది. రెండూ **1708**లో **యునైటెడ్ కంపెనీ ఆఫ్ మర్చంట్స్ ఆఫ్ ఇంగ్లండ్ ట్రేడింగ్ టు ది ఈస్ట్ ఇండీస్**గా విలీనమయ్యాయి.
- పోర్చుగీసువారిపై ఇంగ్లీషువారు తమ నౌకాదళంపై ఆధారపడ్డారు. మొఘలుల నుంచి ఫర్మానాలు కోరారు.

1717 ఫర్మానా

- **జాన్ సర్మన్** నాయకత్వంలో ఒక బృందం 1715లో ఢిల్లీ వెళ్ళింది. శస్త్రవైద్యుడు **విలియం హామిల్టన్** చక్రవర్తికి వ్యాధి నయం చేశాడని చెబుతారు. అది సహాయపడింది.
- ఫరూఖ్‌సియర్ ఫర్మానా అనుమతించినవి:
  - ఏటా **రూ. 3,000** స్థిర చెల్లింపునకు బదులుగా **బెంగాల్‌లో** సుంకం లేని వాణిజ్యం
  - కంపెనీ **బొంబాయి టంకశాల**లో ముద్రించిన రూపాయలు మొఘల్ భూభాగమంతటా చెల్లుబాటు
  - కలకత్తా చుట్టూ మరిన్ని గ్రామాలను అద్దెకు తీసుకునే హక్కు
  - సరుకులకు సుంకం మినహాయింపు ఉందని రుజువు చేసే కంపెనీ **దస్తక్** (అనుమతి పత్రం)

ఇది ఘర్షణకు ఎందుకు దారితీసింది

- కంపెనీ ఉద్యోగులు తమ ప్రైవేట్ వ్యాపారానికి దస్తక్‌లను దుర్వినియోగం చేశారు. దీనివల్ల నవాబులు రెవెన్యూ కోల్పోయారు, భారతీయ వ్యాపారులు నష్టపోయారు.
- బెంగాల్ నవాబులు **ముర్షిద్ కులీ ఖాన్**, తర్వాత **అలీవర్దీ ఖాన్** అభ్యంతరం చెప్పారు. ఈ వివాదం 1756లో సిరాజ్-ఉద్-దౌలా కలకత్తాపై దాడికి దారితీసింది (ప్లాసీ నోట్ చూడండి).

లోతైన విశ్లేషణ

- **వాణిజ్యం నుంచి రాజకీయాలకు.** కంపెనీ ఒక జాయింట్ స్టాక్ సంస్థ. బలహీనమైన, అస్తవ్యస్తమైన తీర ప్రాంత రాజకీయ వాతావరణంలో సరుకులను కాపాడుకోవడానికి దానికి కోటలున్న స్థావరాలు అవసరమయ్యాయి. ఈ కోట స్థావరాలు సొంత న్యాయస్థానాలు, సైన్యాలు కలిగిన చిన్న భూభాగాలుగా మారాయి.
- **చార్టర్లు.** తొలి చార్టర్లు గుత్తాధిపత్య హక్కులను, తూర్పున యుద్ధం చేసే, సంధి చేసుకునే అధికారాన్ని ఇచ్చాయి. ఈ చట్టపరమైన పునాది తర్వాత కంపెనీ సార్వభౌమాధికారం కోరడానికి ఉపయోగపడింది.
- **బెంగాల్ విలువ.** బెంగాల్ వస్త్రాలు, పట్టు, సురేకారం, నల్లమందు అందించింది. ఫర్మానాలోని సుంకం మినహాయింపు కంపెనీకి ప్రత్యర్థులందరిపై ఆధిక్యం ఇచ్చింది.
- **సూరత్ పాత్ర.** సుమారు 1680 వరకు సూరత్ పశ్చిమ తీరంలో అగ్రగామి ఓడరేవు. దాని క్షీణత, బొంబాయి ఎదుగుదల ఇంగ్లీష్ అధికారం పెరుగుదలను ప్రతిబింబిస్తాయి.

ఆంధ్రప్రదేశ్ కోణం

- తూర్పు తీరంలో మొదటి ఇంగ్లీష్ వర్తక స్థావరం **మచిలీపట్నం** (1611). ఇది గోల్కొండ సుల్తానత్ ప్రధాన ఓడరేవు.
- నెల్లూరు జిల్లాలోని **అర్మగాన్** (దుగ్గరాజపట్నం, 1626) కోరమండల్ తీరంలో మొదటి ఇంగ్లీష్ కోట.
- **గోల్డెన్ ఫర్మానా (1632):** గోల్కొండ పాలకుడు **అబ్దుల్లా కుతుబ్ షా** జారీ చేశాడు. దీనితో ఇంగ్లీషువారు తెలుగు తీర వాణిజ్యంలోకి ప్రవేశించారు.
- చంద్రగిరి **విజయనగర** అధిపతి కింద ఉన్న ఒక స్థానిక నాయకుడు ఇచ్చిన భూమిలో **మద్రాసు (1639)** స్థాపితమైంది.

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

✗ "హాకిన్స్ జహంగీర్ నుంచి వాణిజ్య అనుమతి పొందాడు." ✓ అతను విఫలమయ్యాడు. **థామస్ రో (1615)** పొందాడు.

✗ "కంపెనీకి 1608లో చార్టర్ వచ్చింది." ✓ **1600**. హాకిన్స్ 1608లో వచ్చాడు.

✗ "గోల్డెన్ ఫర్మానాను మొఘలులు ఇచ్చారు." ✓ అది **గోల్కొండ సుల్తాన్** నుంచి వచ్చింది (1632).

✗ "కలకత్తాను క్లైవ్ స్థాపించాడు." ✓ **జాబ్ చార్నాక్** (సుతనుటి, **1690**).

✗ "1717 ఫర్మానా క్లైవ్‌కు ఇచ్చారు." ✓ **సర్మన్** బృందం తర్వాత **ఫరూఖ్‌సియర్** దానిని మంజూరు చేశాడు.

త్వరిత పునశ్చరణ

- 1600 చార్టర్ (ఎలిజబెత్ I).
- హాకిన్స్ 1608; రో 1615; సూరత్ 1613.
- మచిలీపట్నం 1611; అర్మగాన్ 1626; మద్రాసు 1639.

- గోల్డెన్ ఫర్మానా 1632 (గోల్కొండ; 500 పగోడాలు).
- బొంబాయి: 1668లో కంపెనీకి.
- చార్నాక్, సుతనుటి 1690.
- రెండు కంపెనీల విలీనం 1708.
- ఫర్మానా 1717 (ఫరూఖ్‌సియర్, సర్మన్).

4 ఆంగ్లో-ఫ్రెంచి పోటీ: మూడు కర్ణాటక యుద్ధాలు

1746 నుంచి 1763 మధ్య ఇంగ్లీషువారు, ఫ్రెంచివారు కర్ణాటకలో, దక్కన్‌లో మూడు యుద్ధాలు చేశారు. వందవాసి (Wandiwash) యుద్ధంలో (1760) ఇంగ్లీష్ విజయం భారత సామ్రాజ్యంపై ఫ్రెంచివారి ఆశలను ముగించింది.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **మొదటి కర్ణాటక యుద్ధం (1746–48):** ఆస్ట్రియా వారసత్వ యుద్ధానికి కొనసాగింపు.
  - **సెయింట్ థోమ్ / అడయార్ యుద్ధం (1746):** ఒక చిన్న ఫ్రెంచి సేన ఆర్కాట్ నవాబు **అన్వరుద్దీన్**ను ఓడించింది.
  - **ఎక్స్-లా-షాపెల్ సంధి (1748)** (Treaty of Aix-la-Chapelle)తో ముగిసింది: మద్రాసు తిరిగి ఇంగ్లీషువారికి దక్కింది.
- **రెండో కర్ణాటక యుద్ధం (1749–54):** హైదరాబాద్‌లో, కర్ణాటకలో వారసత్వ వివాదం.
  - ఫ్రెంచి పక్షం: **ముజఫర్ జంగ్** (హైదరాబాద్), **చందా సాహిబ్** (కర్ణాటక).
  - ఇంగ్లీష్ పక్షం: **నాసిర్ జంగ్**, **మహమ్మద్ అలీ**.
  - **రాబర్ట్ క్లైవ్ ఆర్కాట్ (1751)**ను స్వాధీనం చేసుకుని నిలబెట్టుకున్నాడు.
  - **పాండిచ్చేరి సంధి (1754)**తో ముగిసింది; **డూప్లేను వెనక్కి పిలిపించారు**.
- **మూడో కర్ణాటక యుద్ధం (1756–63):** ఏడేళ్ల యుద్ధం.
  - ఫ్రెంచి సేనాని: **కౌంట్ డి లాలీ**. ఇంగ్లీష్: **సర్ ఐర్ కూట్**.
  - **వందవాసి యుద్ధం (1760 జనవరి 22):** ఇంగ్లీష్ విజయం; బుస్సీ పట్టుబడ్డాడు.
  - **పాండిచ్చేరి 1761**లో పతనమైంది.
  - **పారిస్ సంధి (1763):** ఫ్రెంచి వర్తక స్థావరాలు తిరిగి ఇచ్చారు, కానీ వాటికి కోటలు కట్టకూడదు.

వివరణ

కారణాలు

- రెండు కంపెనీలు వాణిజ్యంలో ప్రత్యర్థులు. యూరప్‌లోని యుద్ధాలు భారతదేశానికీ వ్యాపించాయి.
- వారసత్వ తగాదాల్లో ఒక పక్షం వహించి భారతీయ పాలకులను వాడుకోవచ్చని ఫ్రెంచి గవర్నర్ డూప్లే (1742–54) గ్రహించాడు.

మొదటి యుద్ధం

- ఇంగ్లీష్ నౌకాదళం ఫ్రెంచివారిని బెదిరించింది. అందుకే మారిషస్ ఫ్రెంచి గవర్నర్ లా బోర్డొనే సహాయానికి వచ్చాడు. అతను 1746లో మద్రాసును స్వాధీనం చేసుకున్నాడు.
- మద్రాసు తన భూభాగంలో ఉన్నందున ఆర్కాట్ నవాబు అభ్యంతరం చెప్పాడు. **సెయింట్ థోమ్** వద్ద కొన్ని వందల మంది ఫ్రెంచి సైనికులు అతని వేలాది సైన్యాన్ని చెల్లాచెదురు చేశారు. ఫిరంగిదళం ఉన్న, క్రమశిక్షణ కలిగిన యూరోపియన్ సేనలు ఉన్నతమైనవని ఇది చూపించింది.

రెండో యుద్ధం

- నిజాం-ఉల్-ముల్క్ మరణం (1748) తర్వాత అతని కుమారుడు **నాసిర్ జంగ్**, మనవడు **ముజఫర్ జంగ్** పోరాడారు. కర్ణాటకలో **చందా సాహిబ్ అన్వరుద్దీన్**ను సవాలు చేశాడు.
- **అంబూర్ యుద్ధం (1749)**లో అన్వరుద్దీన్ హతుడయ్యాడు. ఫ్రెంచివారు కొద్ది కాలం తమ అభ్యర్థులను గద్దెనెక్కించారు.
- గుమాస్తా నుంచి సైనికుడిగా మారిన **క్లైవ్** దృష్టి మళ్లించే దాడి చేసి 1751లో **ఆర్కాట్**ను స్వాధీనం చేసుకున్నాడు. ముట్టడికి ఎదురొడ్డి దానిని 53 రోజులు నిలబెట్టుకున్నాడు. ఇది యుద్ధ గతిని మార్చింది.

- **బుస్సీ** ఫ్రెంచి సేనలతో హైదరాబాద్‌లో ఉండి 1753లో **ఉత్తర సర్కారులను** పొందాడు. 1754లో డూప్లేను వెనక్కి పిలిపించారు, **గోడెహ్యూ** శాంతి ఒప్పందం చేశాడు.

మూడో యుద్ధం

- కౌంట్ డి లాలీ **సెయింట్ డేవిడ్ కోట**ను (1758) స్వాధీనం చేసుకున్నాడు. కానీ సొంత అధికారులతో గొడవపడ్డాడు, అతనికి ద్రవ్య కొరత ఉంది.
- సముద్రంపై ఇంగ్లీష్ ఆధిపత్యం ఫ్రెంచి సరఫరాలను తెంచింది. **వందవాసి** వద్ద ఐర్ కూట్ గెలిచాడు (1760). పాండిచ్చేరి ఆకలితో అలమటించి లొంగిపోయింది (1761).
- **పారిస్ సంధి (1763)**లో పాండిచ్చేరి, ఇతర స్థావరాలు తిరిగి ఇచ్చారు. కానీ వాటికి కోటలు కట్టకూడదు, రాజకీయ స్థావరాలుగా వాడకూడదు.

లోతైన విశ్లేషణ

- **ఇంగ్లీష్ విజయానికి కారణాలు:**
  - నౌకాబలం: రాయల్ నేవీ సరఫరా మార్గాలను అదుపులో ఉంచింది
  - 1757 తర్వాత బెంగాల్ రాబడి కర్ణాటక సైన్యానికి నిధులు సమకూర్చింది
  - ఒకే ఒక ఫ్రెంచి స్థావరానికి ఎదురుగా మూడు బలమైన స్థావరాలు (మద్రాసు, బొంబాయి, కలకత్తా)
  - సమర్థులైన సేనానులు: క్లైవ్, స్ట్రింగర్ లారెన్స్, ఐర్ కూట్
  - ఫ్రెంచి కంపెనీ రాజరికంపై ఆధారపడింది. డూప్లేకు స్వదేశం నుంచి స్థిరమైన మద్దతు లేదు
- **డూప్లే పద్ధతులు.** అతను భారతీయ సిపాయిలకు యూరోపియన్ పద్ధతిలో శిక్షణ ఇచ్చాడు, భారతీయ పాలకులతో సంధులు చేసుకున్నాడు, సబ్సిడీలు వాడాడు. ఇంగ్లీషువారు ఈ పద్ధతులను స్వీకరించి మెరుగుపరిచారు.
- **ఫలితం.** ఈ యుద్ధాలు ఇంగ్లీషువారిని కర్ణాటక వ్యవహారాల నిర్ణేతలుగా చేశాయి. నవాబు మహమ్మద్ అలీ వాలాజా వారిపై ఆధారపడ్డాడు. ఇది తర్వాత కర్ణాటక అప్పుల సమస్యకు, 1801లో వెల్లెస్లీ కర్ణాటకను విలీనం చేసుకోవడానికి దారితీసింది.

ఆంధ్రప్రదేశ్ కోణం

- **ఉత్తర సర్కారులను** (కోస్తా ఆంధ్ర) 1753–54లో సలాబత్ జంగ్ ఫ్రెంచివారికి ఇచ్చాడు.
- **కల్నల్ ఫోర్డ్ కాండూర్ (చందుర్తి) యుద్ధం, 1758**లో ఫ్రెంచివారిని ఓడించి, **మచిలీపట్నాన్ని (1759 ఏప్రిల్)** స్వాధీనం చేసుకున్నాడు. ఆ ప్రాంతం ఇంగ్లీషువారి అధీనంలోకి వచ్చింది.
- మొఘల్ చక్రవర్తి షా ఆలం II **1765 ఫర్మానా** ద్వారా ఉత్తర సర్కారులను అధికారికంగా కంపెనీకి ఇచ్చాడు (క్లైవ్ ఏర్పాటు).
- మచిలీపట్నం, యానాం తెలుగు తీరంపై ఫ్రెంచి, ఇంగ్లీషువారి ఆసక్తిని చూపిస్తాయి.

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

> ✗ "మొదటి కర్ణాటక యుద్ధం పారిస్ సంధితో ముగిసింది." ✓ అది **ఎక్స్-లా-షాపెల్ (1748)**తో ముగిసింది. పారిస్ (1763) మూడో యుద్ధాన్ని ముగించింది.

> ✗ "వందవాసి వద్ద క్లైవ్ గెలిచాడు." ✓ వందవాసి వద్ద **ఐర్ కూట్** గెలిచాడు (1760). క్లైవ్‌కు కీర్తి **ఆర్కాట్ (1751)** వద్ద వచ్చింది.

> ✗ "వందవాసి వద్ద డూప్లే ఓడిపోయాడు." ✓ అతనిని **1754లోనే వెనక్కి పిలిపించారు**. మూడో యుద్ధంలో లాలీ సేనాని.

> ✗ "పాండిచ్చేరి 1760లో పతనమైంది." ✓ **1761**లో, వందవాసి తర్వాత.

> ✗ "సెయింట్ థోమ్ యుద్ధం నిజాంతో జరిగింది." ✓ అది **ఆర్కాట్ నవాబు అన్వరుద్దీన్**తో జరిగింది.

త్వరిత పునశ్చరణ

- మొదటి యుద్ధం 1746–48: సెయింట్ థోమ్; ఎక్స్-లా-షాపెల్.
- రెండో యుద్ధం 1749–54: ఆర్కాట్ 1751 (క్లైవ్); పాండిచ్చేరి సంధి 1754.
- మూడో యుద్ధం 1756–63: వందవాసి 1760; పాండిచ్చేరి 1761; పారిస్ 1763.
- డూప్లేను వెనక్కి పిలిపించడం 1754.
- లాలీ (ఫ్రెంచి); ఐర్ కూట్ (ఇంగ్లీష్).
- ఉత్తర సర్కారులు: బుస్సీ 1753; కాండూర్ వద్ద ఫోర్డ్ 1758.